III. Народни пѣсни.

а) Домашки изъ Рупчоско.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1.

Каража-кехея въ юрушкитѣ планини.

Каража закарва стадата си на лѣтна паша въ планинитѣ. Лѣтото било сухо, трѣва и вода не останали, та дига стадата си въ по-високитѣ планински пасбища, които били юрушки, ала единъ юрукъ го изпъжда, като му се заканва, че както е разплакалъ много майки, разплака ще и Каражовата майка, ако не напусне планинитѣ имъ.

Каражѐ[а] са е[а] пазарѝл
За че[а]трѝде[а]сте[а] увнѝве[а],
Дѐве[а]т' хил'е̂[а]ди да пасѐ
На двѐне[а] чу̀ки висо̀ки,
Ду двàна врѝсе[а] студѐни
На висо̀кана плàнина.
Бѝлу е[а] лѐ[а]ту о̀бсушну,
Та си исо̀[а]хна тре[а]во̀[а]на
И си присо[а]хна вудо̀[а]на,
И лѝсте[а]ну са сажу̀ли[18]).
Стàна Каражѐ[а] завѐде[а]
Нѐмгуви вàкли с'урѝи,

Да си хи кàра Караже́^{а}
На іуру̀цкине^{а} плàнини.
Дè са задàде^{а} іуру̀че^{а},
Та си Каражо̆ вѝкаше^{а}:
—Во̆^{а}рни са, во̆^{а}рни, Каражѐ^{а},
С тво̆ине^{а} вàкли с'урѝи,
Туф пе́ма мѐ^{а}сту за тѐбе^{а}.
Дѐве^{а}т' сам мàйки расплàкал
И тво̆е^{а} ща расплàка. *)

**Слушана отъ Сюлманъ Читаковъ
въ с. Чепеларе, 1906 г.**

2.

Овчарьова молба къмъ вакли̇я му овенъ.

Разбойници улавятъ и връзватъ овчирь въ планината. Послѣдниятъ се моли на ваклия си овенъ той да поведе стадото, но не прѣзъ пѫтищата, за да не се вдигатъ прахове и видятъ момитѣ, че овчаря нѣма.

С'урѝіу бе^{а}ла и чо̆^{а}рна,
Уфче́^{а}ре^{а}н ти са фàтили
Хайду̀те^{а} во̆^{а}рли и чо̆^{а}рни
На висо̆кана плàнина,
Та гу, с'урѝіу, во̆^{а}рзаха
На т'о̆^{а}нка е́ла висо̆ка,
Ду двàна врѝсе^{а} студе́ни,
Пак щиш, с'урѝіу, да рáниш
Утрина рàну нах по̆ле^{а}
Нис бѐ^{а}ла ре́^{а}ка надо̆лу.
Уфче́^{а}ре^{а}н си са мо̆ле^{а}ше^{а}:
— Увѐну вàкал, кàматан[19]),
Сас сѝт'ничкине^{а} е^{а}ло̆^{а}ци[20]),
Сас вѝтичкине^{а} ро̆шкуве^{а},
Ти си с'урѝе^{а} зàве^{а}ди,

---

*) *Забѣлѣжка*. Горната пѣсень личи. че не е довършена. Тя има за мотивъ да прѣдстави часть отъ живота на извѣстния и възпѣтия въ Родопитѣ не много отколѣшенъ мѣстенъ юнакъ-кехея Каража, ала развѣзката на случката въ пѣсеньта липсва. Възможно е нарочно да е укрита, както е обикновено почти въ помашкитѣ пѣсни.

Та е^а не^а води прис по^те^н,
Ами е^а води пре^астрана,
Да ми ни фдига прахуве^а,
Чи щат момине^а да гл'о^адатъ.

Слушана отъ сжщия.

3.

Момково ревнуване любовницата си.

Момъкъ подозира любовницата си, че е любила и другиго. Заканва й се да я улови и я заведе въ гората и тамъ да я пита. Момата се оправдава, че това сж хорски клевети.

Де^авойко майри хубава.
Да мога да та измаме^а,
Ут сèлу да та изве^ада,
Фаф гòра да та фо^аве^ада
Пуд те^анка èла висòка,
Самичe^аак да та попитам,
Кòму си ле^ашè^ан даржè^ала,
Кому си на скут се^адè^ала,
Кòму си кайв'о^а варила?
— Іунáку луди и млади,
Той ми са сéлцки лàфуве^а
И е^а кумшѝцки клèпуве^а.(21)
Тèбе^а сам ле^ашè^ан даржè^ала,
Тèбе^а сам на скут се^адè^ала
И кайв'о^а ти сам варила.

Слушана отъ сжщия.

4.

Момъкъ изобличава любовницата си въ измама.

Момъкъ припомня на бившата си любовница мѣстото, дѣто двамата си дали дума да се зематъ, а тя не устояла и отишла съ другиго.

Гугукналу е^а го^алабче^а
Се^ай долу, долу ф де^арèну.
Там има до^арву високу,
Во^арш'е^а му ф нèбу фпираше^а,

Че^а^п'ѐ му ф зѐме^а^ ле^а^жѐ^а^ше^а^,
Та даржѝ сѐ^а^нке^а^ де^а^бѐла.
Там ѝма трѐ^а^ва зе^а^лѐна
И бѝстра вȯда студѐна.
Пȯвниш ли, кузу̀м, знаѐ^а^ш ли,
Га бѐ^а^хме^а^ кау̀л' (22) стȯрили;
Да си са з'ȯ^а^ме^а^м двамѝна,
И двàна тѐ^а^нки, висȯки,
И двàна бе^а^ли че^а^рнȯки,
Че^а^ си ма, кузу̀м, измàми,
Та си еас дру̀ге^а^к утѝде^а^.

Слушана отъ сжщия.

5.

Момина смърть отъ шарка.

Поболѣва се мома отъ едра шарка и прѣдвижда смъртьта си, та се моли майци си да обдари ходжитѣ и софтитѣ, кога на другия день я занесатъ на гробищата. Майката я утѣшава, че ще оздравѣе и ще присжтствува съ дружкитѣ си на байремскитѣ люлки.

Фѝска е^а^ бȯлна лѐгнала
Ф тѐ^а^нкана ку̀лле^а^ висȯка
Ут мѝлна ȯ^а^дра сѝпчица. (23)
Сѝпка са сѝпе^а^ и лѐе^а^,
Пак са нахзàт' не^а^ свраща. (24)
Мумà си жѐ^а^лну плàче^а^ше^а^:
— Мàйчинку, мȯе^а^ мàйчинку,
То са е^а^ мȯйну вѝде^а^лу,
Че^а^ ща ти, мàйчу, зàгина.
— Стàни ми, стàни, дȯ^а^ще^а^р'у,
Утре^а^ гу байрѐ^а^м кàзуват,
Врит' щат дру̀шкине^а^ да ѝдат
На зе^а^лѐнуну л'увàд'е^а^,
Пуд щалбàтуну (25) ȯре^а^ш'е^а^,
На байрѐ^а^мцкине^а^ л'у̀л'чици.
— Мàйчинку, мȯе^а^ мàйчинку,
Тѐбе^а^ са вѐ^а^ра не^а^ фàта!
Ти ми ще^а^ш вȯде^а^, мàйчинку,

Ву̀тирна ра̀ну га до̀йдат
Ут жумаіо̀ᵃна ходжинеᵃ,
Ут меᵃдреᵃсѐнеᵃ суфтѝнеᵃ.
Ти си ми, майчу, ра̀створи
Мо̀йнеᵃ сандо̀ᵃци шѐᵃреᵃни,
Та си хи, ма̀йчу, о̀бдари
С тѐᵃнки вѐзеᵃни да̀рувеᵃ.

Слушана отъ сѫщия.

6.

Момина изповѣдь прѣдъ майка си.

Майката пита дъщеря си, защо ѝ плачатъ очитѣ, а пъкъ лицето ѝ се смѣе. Тя изповѣда майци си причинитѣ, че е видѣла любовника си, чиято гиздава външность описва.

До̀ᵃщеᵃр'у мо̀еᵃ ма̀йчина,
Оти (26) ти пла̀чеᵃт учѝнки,
Пак ти са смѐᵃеᵃ лѝцеᵃну?
— Ма̀йчинку, мо̀еᵃ ма̀йчинку,
Срѐᵃщу ми вар'вѝ сеᵃфд'о̀ᵃна,
На сѝву ко̀нчеᵃ ѐᵃхашеᵃ,
На сѝн'у сеᵃдло̀ стуѐᵃшеᵃ,
Кеᵃхлиба̀р' чеᵃбу̀к даржѐᵃшеᵃ,
Кадаѝф т'ут'ун' пѝеᵃшеᵃ,
Ту̀рма (27) са сърма вѝеᵃшеᵃ,
Тѝхум еᵃ вѐᵃтеᵃр' ду̀еᵃшеᵃ,
Та еᵃ нах мѐнеᵃ но̀сеᵃшеᵃ,
Та ми учѝнки распла̀ка.

Слушана отъ сѫщия.

7.

Момина молба къмъ майка ѝ.

Мома се моли майци си, да не е праща за вода извънъ селото въ гората, дѣто младъ овчарь пасе агнета, че може да заспи подъ сѣнкитѣ. Майка ѝ я придумва да не се бои, защото има двама братя, които свирятъ съ кавали, та щатъ я събуди.

Неªмò ма, мàйчу, прувàда
Сàеª вỳтирна на вòда:
Лòшеª сам сòªна сòªнила,
Да ми беªх, мàйчу, минòªла
Прис длèªгу, тèªсну сукàч'еª,
Прис ѐлувана чеªршѝйка,
Там ѝма дарвѐ висòку,
На вòªршеª тèªнку фидàн'еª,
Та правеªт сѐªнка деªбѐла,
Там сеªдѝ уфчѐªр' шилеªтàр',
Срѐбаран кавàл' свѝреªшеª
С кавàлеªн дума дỳмашеª:
— Неª хòди, мòмнеª, на вòда,
Чеª еª вудòªна деªлѐку,
Деªлѐку извòªн сѐлуну;
Там ѝма вир'ѐ длибòку
И растѐ дарвѐ висòку,
Утѝ щеªш, мòмнеª, заспà щеªш,
Та нѐма кой да та разбỳди.
— Иди ми, дòªщеªр'у, ѝди ми,
Ти ѝмаш брàта двамѝна,
Та свѝреªт с чифтѐр кавàлеª,
Та та щат, дòªщеªр'у, разбỳди.

Слушана отъ сѫщия.

б) Български пѣсни отъ с. Дованъ-хисаръ, Дедеагачка кааза.

Записалъ Ст. Н. Шишковъ.

1.

Мжжъ рѣшава да погуби бездѣткината си жена.

Мжжъ казва на бездѣткината си жена, че всичко Господь имъ е далъ, ала защото нѣма дѣте-рожба, пита я, дали да я млада погуби, или да се разведе. Тя му се моли да почака още деветь мѣсеца, белки Господь и дѣте ще имъ даде. Той отива при брата си касапинъ и го моли да иде въ дома му и прѣгледа крава ялова, деветь години не раждала. Когато братътъ узнава намѣрението му, отклонява го, че е отъ Бога грѣшно, а отъ хората срамота да погубва жена си.

Л'ỳбе^{а} Тудòрке^{а}, Тудòрке^{а},
Дàде^{а} ми Гòспут', л'ỳбе^{а} ле^{а},
Ут сѝчку млòгу имàн'е^{а},
Іàла ми чèду не^{а} дàде^{а};
Дали да те^{а} млàда къ^{а}йдисам,
Или да те^{а} млàда пàре^{а}сам?(28)
— Стуіàне^{а}, л'ỳбе^{а} Стуіàне^{а},
Мàлу ма млòгу ч'àкаше^{а},
Пòстуй ма, л'ỳбе^{а}, пòч'акай
Още^{а} ду дèве^{а}т' мѐсе^{а}ца,
Бѐл'ким ми и чèду ше^{а} дадѐ!
—Не^{а} ч'àкам, л'ỳбе^{а}, не^{а} ч'àкам.
Стàна ми Стуіàн, та пỳде^{а}
Аф брàта си Мàрка касàпин,
Та си брàту си румòне^{а}:
—Брàте^{а} ле^{а} Марку, брàте^{е} ле^{а},
Имам си крàва іàлува,
Сигà ми дѐве^{а}т' гудѝни,
Іàла е^{а}, брàте^{а}, прѝгле^{а}дай".
Стàна ми Мàрку, та пỳда,
Та ми си крàва приглѐда

И си Стуіану румòне^а:
— Тàе^а са крàва не^а кòли,
Чи е^а ут Гòспут' гр'аутà
И ут òрата срамутá.

Слушана отъ Коиню Георгевъ. 1907 г.

2.

Три моми, роднини, дадени на единъ момъкъ.

Синътъ—момъкъ се оплаква майци си че въ селото дошълъ забитинъ-кадия, всѣкиму разпрѣдѣлилъ по една мома, а нему писалъ три и то близки роднини. Майка му го тѣши, че ще продадатъ половина отъ стадото и ще платятъ глобата въ противния случай.

Сѝну ле^а, сѝну Стуіàне^а,
Іòти са, сѝну ле^а, пак въ^арна,
Пак въ^арна, сѝну ле^а, пак дòде^а?
Да ли ти е^а стáдо нé зрàву,
Или іулдàше^а (29) нè сгòдни?
— Мàле^а ле^а, стàра мàле^а ле^а,
Мòйту е^а стàду нàй-зрàву,
Мòи іулдàше^а нàй-сгòдни.
Чỳла ли си, мàле^а, ил' нè си,
Аф сèлу душлò запчѝе^а,
Запчѝе^а, мàле^а, кадѝе^а.
Пѝсуа, мàле^а ле^а, кàзуа,
С'àке^аму мòмче^а пу мумà,
Мèне^а е^а пѝсал тамàм три.
Бàре^а да ми са чỳзде^анки,
Ти ми са, мàле^а, руд'нѝни:
Пъ^арвъ^ата ми е^а, мàле^а ле^а,
Срѝкуа б'àла Марỳда,
Фтòрата ми е^а, мàле^а ле^а,
Нàшата млàда кал'мàнка, (30)
Трèтата ми е^а, мàле^а ле^а,
Уйчува б'àла Марѝе^а;
Кък ли, мàле^а ле^а, да стòрим?
— Сѝну ле^а, сѝну Стуіàне^а,

И туй ли да те^{а} нàуче^{а}:
Мàйка е^{а} млòгу вѝде^{а}ла,
Вѝде^{а}ла и прикàрала,
И туй ше^{а} мàйка прикàра.
Ше^{а} пурдадèм, сѝну ле^{а},
Пулувѝната òфците^{а}.
Офците^{а} ас èгне^{а}тата,
Ше^{а} заплатѝме^{а} же^{а}зъ^{а}та. ([31])

Слушана отъ сжщия.

в) Български отъ с. Лавелско, Станимашка околия.

Записалъ **Георги Л. Пашевъ.**

1.

Прѣстжпна любовь.

Мжжъ—баща се влюбва въ мома, и по искането на послѣдната, напуща жена си, раздава и дѣцата си и я зема за втора жена.

Хỳбава си, б'àла Рàду!
— И ти сѝ хỳбаф, Стуіàне^{а},
Ала ти бỳл'чѐ^{а} нафѐла. ([32])
Та нàпусни си бул'че^{а}ну
И рàздадѝ си д'ацàна
Пу тỳрци и пу бъ̀^{а}лгари,
Най-мàйшкуну цѝгане^{а}м".
Стуіàн си Рàда пуслуше^{а},
Та си бỳл'че^{а}ну напỳсна
И д'ацàна си раздàде^{а}
Пу тỳрце^{а} и пу бъ̀^{а}лгаре^{а},
Най-мàйшкуну цѝгане^{а}м,
Та че^{а} са назàт' пувъ̀^{а}рна,
Та си Рàдици дỳмаше^{а}:
— Рàду л'у, мòме^{а} хỳбава,
Іас си раздàдух д'ацàна
И бỳл'че^{а}ну си напỳснах,
Аде^{а} са двама зѐме^{а}ме^{а}.

Слушана отъ П. Христевъ.

2.

Прикрито пробуждане на любовь отъ майка у дъщеря си.

Майката праща дъщеря си да занесе на овчарина хлѣбъ, а тя отказва, като се страхува отъ лудата кръвь на младитѣ.

Пѐтру л'у мо̀еᵃ дъᵃщеᵃр'у,
Іѝла та мàкеᵃ прувòди
Уфчѐᵃр'у л'ап да занеᵃсѐш,
Уфчѐᵃр'у, Пѐтру, кузàрᵃу.
— На йда, мàйчу, на йда,
Там йма дъᵃрву висòку,
Лйстеᵃну (33) òщеᵃ ширòку,
Та прàви сѐнкеᵃ деᵃбѐла,
Пак ни' смеᵃ деᵃлй-канлйеᵃ, (34)
Лѐгна щеᵃм и заспà си щеᵃм,
Та нѐма кой да ни разбу̀ди.
— Иди ми, Пѐтру, йди ми,
Там йма ду два слàвеᵃеᵃ:
Ѐᵃдйнан пуѐ вѐчеᵃру,
Пак дру̀ган пуѐ ву̀трину.
Дѐну ми пуѐ вѐчеᵃру,
Л'àгайтеᵃ, холам, л'агайтеᵃ;
Дѐну ми пуѐ ву̀трину,
Стàвайтеᵃ, хòлам, стàвайтеᵃ.

Слушана отъ сѫщия.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки върху нѣкои думи и изразни форми въ народнитѣ умотворения.

---

1) **Сука́лка-и,** сжщ. отъ глаголътъ суче. Засукано като топка. *Усука́л'че^{а}ну пре́лу,* изпредено не гладко, съ топки и връзулки по него.

2) **Сърне^а,** гл. *сурна̀фка* сжщ. Влачи се, лъзга се лѣниво и небрѣжно.

3) **Мла̀тналу,** гл. отъ млати — събаря подъ редъ безъ спиране. *Мла́тналу,* значи цѣло се съборило, търколило се небрѣжно. *Мла̀тна гу,* цѣло го удари.

4) **Уризал'ки,** сжщ. краищата на платътъ, които не могатъ да се тъкатъ, защото нѣма какъ да се заловятъ. Прѣносно за момчета и момичета малки по години и по умъ, не годни още, а се заперили като възрастни момци и моми.

5) **Пи́нгул',** сжщ. неравномѣрна нишка, ту тънка, ту дебела, та не е годна за добъръ платъ.

6) **Спо̀диче^{а}ву,** прил. гребеньтъ за тъчене е съ не правилно поставени зжби, ту рѣдки ту на гжсто, или пъкъ ту дебели, ту тънки, та и основата при тъченето не е правилна, отъ което и платътъ се изтъква неправиленъ: едни нишки по-далече, други посближени. Въ такъвъ случай и платътъ се казва *спо̀диче^{а}ф* — долнокачественъ по изработка.

7) **Иска́е^а, иска́лу, тка̀е^а,** глаг., **тка́їуву,** сжщ. Тъче, изтъкало, тъкань.

8) **Увӣдрила,** гл. развлѣчено се облѣкла, дрехитѣ си носи небрѣжно, разхвърлено. Прежда не усукана, власата.

9) **Испангал'чила,** гл. твърдѣ усукано до скжсване. Необлѣченъ прилично човѣкъ. Зимѣ съ лѣтни дрехи облѣченъ човѣкъ.

10) **Кле^{а}ве́тат,** гл. приказватъ го задъ гърба му. Бѣдятъ го въ нѣщо, присмиватъ му се.

11) **Бо́рч,** сжщ. турска дума въ говорътъ, означава и материаленъ, и моралenъ длъгъ, задлъжение. *Има борч,* значи дължи пари нѣкому. *Борч му е^а да гу гл'о^{а}да,* морално е длъженъ да се грижи за него.

12) **Сущe^а,** сжщ. сметь. *Су̀ще^{а}ву е^а,* има сметь. *Насу̀щил е^а,* избѣгалъ е, отъ срамъ не се вижда прѣдъ хората.

13) **Дила́ф,** сжщ. машата на огъньтъ.

[14]) **Згура̀,** същ. сгурия отъ металъ, сиръзнатъ пепелъ на огнището, изгорѣло нѣщо и не годно вече за нищо.

[15]) **Гре^а^бе^а^нѝца,** същ. наварено по съдътъ ядене. Отъ глаголътъ гребе, досъбира остатъкътъ.

[16]) **Скрѝпе^а^,** гл. скърца. *Арабд^а^та скрѝпе^а^*, колата скърца.

[17]) **Сплѝна,** същ. далакътъ на какво и да е животно.

[18]) **Сажу̀ли,** гл. олющи, съблѣче му кожата. *Сажу̀ли му куро̀^а^та,* обѣли му кората (на дърво).

[19]) **Ка́матаи,** прил. приличенъ, красивъ, гиздавъ.

[20]) **Е^а^ло̀^а^ци,** същ. оставена въ видъ на обръчи не острижена вълна на мъжкитѣ овци и кози.

[21]) **Кле́п-уве^а^,** същ. клевета, измислица за нѣкой човѣкъ, невѣрно нѣщо.

[22]) **Ка̀ул',** същ. турска дума. Дадена дума. *Ка̀ул' сто̀рили,* дали си дума за нѣщо, обѣщали се въ нѣщо единъ другъ.

[23]) **Сѝпка,** умал. **сѝпчица,** същ. шарка. *Исипалу се е^а^*, шарило се е, появила се е шарка по тѣлото му.

[24]) **Сврáща,** гл. повръща, завръща. *Сврáща са ...* *ве^а^те^а^ро̀^а^*, вѣтърътъ повръща димътъ, прахътъ и пр.

[25]) **Щалбàту,** прил. отъ *сто^а^лба, щ̀о^а^лба,* стебло. Стъблато дърво, съ много клоне растение.

[26]) **Оти,** съюзъ, защо, защото.

[27]) **Ту̀рма,** същ. димъ отъ огънь, отъ прахъ.

[28]) **Пàре^а^сам,** гл. напусна, разведамъ. *Пàре^а^сник, пàре^а^сник,* напуснатъ мъжъ, жена.

[29]) **Іулдàш-е^а^,** същ. турска дума. Другари на пѫть, съпѫтници. *Іол* — пѫть.

[30]) **Кал'мàна,** същ. кума, кръстница.

[31]) **Же^а^зо̀^а^,** същ. турска дума. Глоба.

[32]) **Нафе́ла** и **нифе́ла,** прил. нехвелито нѣщо. Не струва, не чини за нищо.

[33]) **Лѝсте^а^ну,** прил. листнато дърво.

[34]) **Де^а^ли-канлѝе^а^,** същ. турска дума. Съ луда кръвь хора. На момъкъ не годенъ и нежененъ, или въобще на младъ здравенакъ човѣкъ казватъ *де^а^лѝ-канлѝе^а^*.